

письма тощо ці твори дуже різні. Єднає їх сприйняття світу як загального абсурду, що знаходить кожного разу різні вияви. Це може бути фантастична, фантазмагорична, антиутопічна основа сюжету (наприклад, “Конец великого начала” М. Маринича, новелістика О. Морозової, С. Шаталова, В. Верховського, К. Скоркіна, С. Федорчука, С. Пивоварова, Д. Дейча, Д. Пастернака, “Органіст” О. Полоза та ін.), коли тотально не сприймається раціоналізм, міметизм офіційно протегованого реалізму, соціалістичного чи будь-якого іншого і коли ця основа давала можливість якомога повніше відтворити дисонанс між лозунгами і повсякденням, буттеву, ціннісну “дезорієнтацію на місцевості” і авторів, і їхніх персонажів, і, здається, усього суспільства. Це може бути звичайне й майже повноцінне життя працівників моргу, і не за межами цього закладу, а саме в моргу чи біля нього (“Февральские мистерии” Є. Спіріна).

Ідеологічно-буттєва дезорієнтація, розгубленість охопили Донбас (як і, зрештою, увесь радянський простір) в останні десятиліття загнивання великої імперії, триваючи й досі. Хто ми? Чого хочемо? Куди йдемо чи хочемо йти? Чи є хоча б одна точка опори в цьому хисткому світі? Найчастіше прозаїки зосереджуються на розв’язанні цих проблем, болісно шукають відповіді на ці питання, але майже ніколи їх не знаходять. А якщо й знаходять, то живуть із відчуттям внутрішньої розколотості через протистояння з довкіллям – щирим, відвертим, із потужним виявом духу та почуттів, але так само внутрішньо розколотим, абсолютно розгубленим за повної відсутності чіткої системи координат. Чи не єдиною формою захисту автори, персонажі й, очевидно, їх прототиби обирають гумор, переважно – чорний. А за всім цим ховається притаманна ще романтикам усесвітня туга – туга за справжнім, звичайним (і одночасно – надзвичайним), безтурботним, гармонійним буттям, яке, відчувається, десь тут, поруч, але так само відчувається, що воно принципово недосяжне. Цей абсурдистський тренд передається навіть тим авторам, які дають “українсько-закордонний” погляд на Донбас і чії твори розміщені на останніх сторінках антології (Олаф Клеменсен (О. Клименко), О. Севрук, Б. Попадяк).

За останні роки до цієї “абсурдистської” групи додаються прозові зразки, які максимально точно відтворюють реалії війни на Донбасі, часто віддзеркалюють власний досвід авторів. Водночас нині текстовий абсурдизм часто відображає екзистенційний абсурд (новелістика С. Заготової, Е. Свенціцької, уривки з “Долготы дней” В. Рафеевкі). Щоправда, гумор тепер уже порятувати не може, нині він зовсім недоречний, натомість домінує трагізм загальної й індивідуальної екзистенції, абсолютно безглуздої дійсності й повна розгубленість перед нею, аж до паралічу свідомості, думок, бажань, емоцій, відсутності бажання жити, а довкілля фіксується на рівні первісних рефлексій.

Чим ближче до сучасності, тим ширший діапазон стилістичних пошуків найвідповіднішої форми. Інколи видається, що це лише претензія на пошук, як у Барбара Редінг (О. Пуніної), хоча, можливо, я не доріс до розуміння її “чигирина”. Але для більшості творів варто відзначити щирість, органічність форми і змісту. Чимало тут спільного з українською прозою кінця 1910-х – 1920-х років. Важко сказати, чи це розвиток традицій, чи просто перегук літератур переходових періодів, періодів пошуку національної, державної, класової (станової) й індивідуальної ідентичності. У прозі 1920-х років і в сучасній прозі донбасівців (як українсько-, так і російськомовній) ліричний струмінь такий потужний, що зразу ж виникає застереження: чи епічні це твори? Рефлексії, авторефлексії, оповідь від першої особи, детальна імпресіоністська фіксація емоцій і переживань, фрагментарність статичних картин, калейдоскопічність, меншою мірою, але відчутно – орнаментальність нарації, самозаглибленість – ось основні риси “донбаської” прози другої половини ХХ – ХХІ століть, репрезентованої в антології.

Відчутні також перегуки з творами письменників “решти” України, що вже сприймаються як класика. Наприклад, “Столиця совків і Юрій” С. Федорчука зразу ж зроджує аналогію з “Рівне/Ровно” О. Ірванця, “Карбон” К. Скоркіна – з “Очамимрею” того самого Ірванця. Коли читаєш “Басаврюка-ХХ” Д. Білого, зразу ж на думку спадає “Слуга з Добромилля” Г. Пагутяк. І цей шерг можна продовжувати. Я далекий від думки про запозичення чи, тим більше, творчий плагіат. Радше варто говорити про український культурний інтертекст, де органічно існують, творять письменники (ще раз наголошу – й українськомовні, і російськомовні) Донбасу.

Не можна оминати увагою також те, що значною мірою ці ж такі письменники-донбасівці живуть і в інтертексті “русского мира”. Адже значна частина з них із комерційних міркувань орієнтувалася на далеко прибутковий російський книжковий ринок, публікувалася в

російських видавництвах. Зрештою, зводити все лише до комерції було би спрощенням, бо так само для багатьох із тих, хто орієнтувався на “Москву”, “русский мир” був органічним культурно, ментально, етично, естетично тощо. Тому в письменників, які постали після 2014 р. перед вибором – Україна чи Росія й обрали український світ, навіть українськомовність творчості, спостерігається оця культурно-інтертекстуальна роздвоєність (наприклад, у доробку В. Рафеєнка).

Проза письменників Донбасу, репрезентована в антології, є органічною, невід’ємним складником української літератури, і за змістом, і формальними особливостями і пошуками. Але часткою дуже своєрідною, як і своєрідною, але невід’ємною часткою є Донбас у тілі України, з його ментальною складністю, суперечливістю, розгубленістю, невизначеністю, але і внутрішнім багатством, щирістю, максималізмом, що знаходять широке відтворення в текстах “донбаських” письменників.

Отримано 9 лютого 2019 р.

м. Київ

